“Sin boz i sin palabras”
Kihagyásalakzatok és a csend retorikája a szefárd soá-költészetben

PEREMICZKY SZILVIA
peremiczkysz@or-zse.hu, OR-ZSE

A soá-irodalom, és ezen belül az előadásom témáját képező szefárd soá-irodalom, egyik, és talán leggyötrőbb kérdése, hogy miként lehet írni a holokauszt szörnyűségeiről, miként lehet elmondani az elmondhatatlant, és hogy létezik-e egyáltalán olyan nyelv, amely képes érzékeltetni a felfoghatatlant. A magyar olvasó számára talán legismertebb szerzők közül Kertész Imre regényeiben és esszéiben újra és újra visszatér a kínzó problémára; Paul Celan pedig, aki az elmúlt évtizedek magyar költészetére is óriási hatást tett, a (német) nyelv grammatikájának és struktúrájának teljes megbontásával próbálta megtalálni az adekvát nyelvet, ám költészetének talán legfelkavaróbb jellemzője az úgynevezett kihagyásalakzatok használata, azaz az elhallgatás, a csend hangsúlyos jelenléte. A „csend retorikája”, beleértve a(z el)hallgatás, az elnémulás szándékos és súlyozott használatát, egyidős az irodalommal és a zsidó irodalommal is. A kihagyásalakzatok többek között a 16-17. századi converso-irodalomban egyfajta kódolt olvasat létrehozására szolgáltak, és egyes szefárd műfajokokban, például a románcokban, az elhallgatás és a kihagyás kulcsfontosságú szervezőerő. Azonban a csend esztétikája a soá-irodalomban új jelentést kapott, az európai szefárd közösségek tragédiájának irodalmi ábrázolásaiban különböző szerepe van a kihagyásalakzatoknak: vagy az elmondhatatlan kifejezésére, vagy az elpusztított múlt által hagyott hiány és űr érzékeltetésére szolgálnak. Avner Perez *Hamu és füst* című verse (amely Daniel Akiva megrázó erejű zenéjével rendszeresen hangzik fel izraeli holokauszt-megemlékezéseken) vagy a *Rika Kuriel balladája*, a csend és az elnémulás gesztusával mintegy elismeri, hogy a nyelv kudarcot vallott. Rita Gabbay-Simantov *Szombat* című verse viszont látszatra egy egyszerű családi idilli leírása, de a szefárd történelmet ismerő olvasó tudja, hogy egy elveszett világnak, a görög zsidóságnak állít emléket, amelyet a soá alatt szinte teljesen elpusztítottak, noha a versben nincs szó a pusztulásról, helyette azt látjuk, ami odaveszett. Előadásomban Avner Perez és Rita Gabbay-Simantov egy-egy versének segítségével azt kívánom bemutatni, hogy a szefárd költészet hogyan próbálta szavakba önteni a gyakran elnémító, és szinte mindig megfogalmazhatatlan iszonyatot és fájdalmat, a szinte egyetlen lehető módon: a csenden, az *elhallgatás*on és az elnémuláson keresztül.